

Immigratie en verzorgingsstaat

Hans Roodenburg, Gerrit Kreffer, Jan van de Beek en Joop Hartog

Hoeveel dragen immigranten, onderverdeeld naar herkomst en migratiemotief per saldo bij aan de collectieve sector? Ter beantwoording van deze vraag berekenen we de nettobijdrage, dat wil zeggen de contante waarde van betaalde belastingen en premies verminderd met de ontvangen overheidsdiensten, van immigranten over hun gehele levensloop. Een en ander op basis van geanonimiseerde CBS-microdata op individueel niveau van alle Nederlandse ingezetenen. De nettobijdrage blijkt positief voor arbeidsmigranten uit westerse landen, uitgezonderd uit het Midden- en Oost-Europa, en uit enkele landen in Zuid- en Oost-Azië. De immigratie uit westerse landen met het motief studie is ongeveer budgetneutraal. Voor het overige, met name immigratie met de motieven gezinsvorming en -hereniging en asiel, is de nettobijdrage – een enkele uitzondering daargelaten – negatief.

1 Inleiding¹

De economische effecten van immigratie in het algemeen, en de gevolgen van immigratie voor de overheidsfinanciën in het bijzonder, zijn onder Nederlandse economen nooit een populair onderzoeksthema geweest. Over het hoe en waarom verwijzen wij korthedshalve naar het proefschrift dat Jan van de Beek (2010) schreef over dit fenomeen. De geringe animo voor het onderwerp onder economen is deels terug te voeren tot de vraagkant, dus de beleidsmakers, omdat daar een taboe rust op dit type berekeningen.

De laatste – en tot nu toe enige – breed opgezette studie over immigratie en economie in Nederland, van het Centraal Planbureau (Roodenburg et al., 2003), is alweer negentien jaar oud. Daarin passeerden de effecten op de arbeidsmarkt, de overheidsfinanciën en de leefomgeving de revue. Deze studie werd in Den Haag voor kennisgeving aangenomen en heeft geen volwaardige opvolger gekregen.

Pas vorig jaar verscheen het rapport *Grenzeloze Verzorgingsstaat* (Van de Beek et al., 2021), dat is te beschouwen als een actualisering en verdieping van het hoofdstuk over de overheidsfinanciën in bovengenoemde studie van het Centraal Planbureau (CPB). Het gaat dus om een partiële analyse. Andere aspecten, zoals de arbeidsmarkteffecten en de gevolgen van de toenemende bevolkingsdichtheid, die in de CPB-studie ook aan bod komen, blijven

---

¹ Dit artikel is gebaseerd op de publicatie *Grenzeloze Verzorgingsstaat* (Van de Beek et al. 2021) http://www.demo-demo.nl/files/Grenzeloze_Verzorgingsstaat.pdf en de bijbehorende Technische Appendix (Van de Beek et al. 2021a) http://www.demo-demo.nl/files/Grenzeloze_Verzorgingsstaat_Technische_Appendix.pdf

hier buiten beschouwing. Dit artikel bevat niet zozeer een samenvatting als wel een overzicht en onderbouwing van de meest beleidsrelevante bevindingen in *Grenzeloze Verzorgingsstaat*.

Kernvraag bij dit alles luidt: 'Is de Grenzeloze Verzorgingsstaat houdbaar?' Naarmate immigranten meer profiteren van de verzorgingsstaat dan dat ze eraan bijdragen, komt de houdbaarheid van die verzorgingsstaat in het gedrang. De immigratie naar Nederland geschiedt in het kader van een internationaal juridisch bouwwerk bestaande uit verdragen, EU-regelgeving en hierop betrekking hebbende jurisprudentie. Gevolg is dat de Nederlandse overheid momenteel weinig invloed kan uitoefenen op omvang en samenstelling van de immigratie. Voor immigratie met het motief asiel is zelfs sprake van een openeinderegeling. Een en ander rechtvaardigt de typering van de verzorgingsstaat als grenzeloos.

Om de houdbaarheid van de grenzeloze verzorgingsstaat te kunnen beoordelen hebben we informatie nodig over de nettobijdrage aan de collectieve financiën van immigranten, onderverdeeld naar herkomstregio en immigratiemotief (arbeid, studie, asiel en gezin).

2 Gevolgde werkwijze

De gevolgde werkwijze in *Grenzeloze Verzorgingsstaat* sluit nauw aan bij de CPB-studie. Kern hiervan vormt de zogenaamde generatierekening of *generational accounting*, die neerkomt op het berekenen van de nettobijdrage van immigranten aan de collectieve financiën. Deze nettobijdrage wordt gevormd door contante waarde van de afgedragen belastingen en premies minus de kosten van uitkeringen, toeslagen en andere overheidsuitgaven gedurende de hele levensloop. De in beschouwing genomen levensloop geldt vanaf het moment van immigratie (eerste generatie) of geboorte (volgende generaties) tot aan het moment van remigratie of overlijden². Een en ander gegeven de bestaande arrangementen voor werk en inkomen, inclusief de wijzigingen daarin waartoe reeds is besloten. Dergelijke berekeningen maken het mogelijk te verkennen in hoeverre die arrangementen ook in de toekomst houdbaar zijn.

De hierboven geschetste aanpak heeft stevige wortels in de internationale literatuur. Het is een gangbare, zo niet de meest toegepaste, methode voor het kwantificeren van de gevolgen van immigratie voor de overheidsfinanciën. Zie hiervoor de overzichten³ in OECD (2013) en het *Handbook of the Economics of International Migration* (Vargas-Silva, 2015), en verder hoofdstuk 3 in Van de Beek et al. (2021). Voor details van de aanpak in *Grenzeloze Verzorgingsstaat* wordt verwezen naar de Technische Appendix (Van de Beek et al., 2021a).

---

² De export van uitkeringen na remigratie telt ook mee bij de berekeningen.

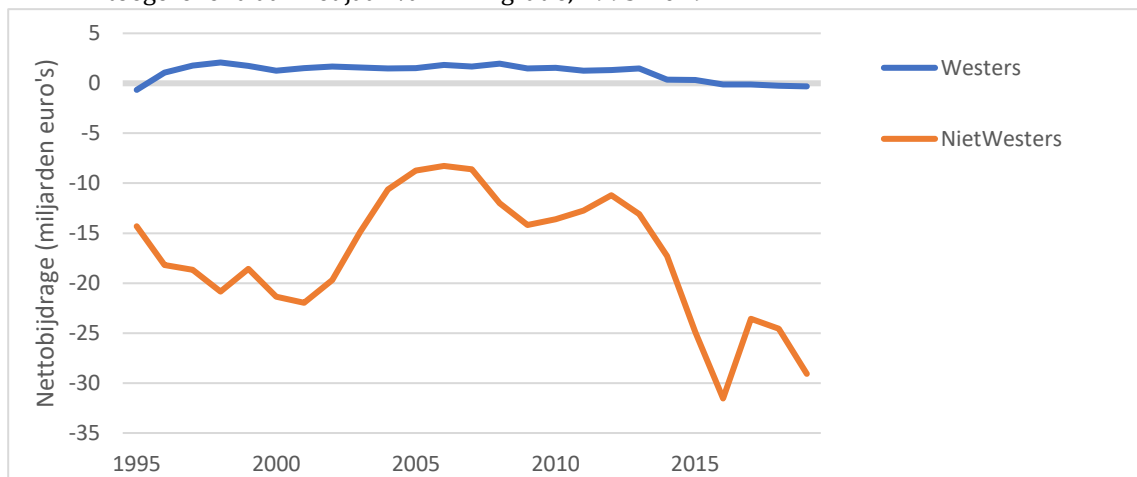
³ Deze overzichten maken tevens duidelijk dat in andere immigratielanden over het algemeen minder sprake is van een taboe op dit type berekeningen.

De analyse beperkt zich niet tot gebaande paden. Nieuw is dat gebruik kon worden gemaakt van microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Dit zijn geanonimiseerde gegevens op individueel niveau van alle circa 17 miljoen Nederlandse ingezetenen in het basisjaar 2016. Met behulp van deze zeer gedetailleerde data kon de nettobijdrage van immigranten aan de overheidsfinanciën worden becijferd naar herkomstregio en migratiemotief (arbeid, studie, gezin en asiel). Bovendien kon dankzij deze gegevens ook nader worden ingezoomd op de rol van onderwijs in relatie tot de prestaties op de arbeidsmarkt.

3 Nettobijdrage van immigranten aan de collectieve financiën

De nettobijdrage van immigranten inclusief de tweede generatie aan de collectieve financiën, gemeten over de hele levensloop in Nederland, en toegerekend aan het jaar van immigratie, staat in figuur 1.

Figuur 1 Nettobijdrage van eerste en tweede generatie immigranten naar herkomstregio, toegerekend aan het jaar van immigratie, 1995-2019.

Bron: eigen berekening op basis van CBS-statline en CBS-microdata.

De nettobijdrage van niet-westerse⁴ immigratie in de periode 1995-2019 was in alle jaren negatief en bedroeg gemiddeld ongeveer 17 miljard euro per jaar (euro's van 2016), terwijl westerse immigratie ongeveer budgetneutraal was.

De gemiddeld genomen negatieve nettobijdrage van personen met een niet-westerse immigratieachtergrond heeft *grosso modo* een tweetal oorzaken. Ten eerste is de arbeidsparticipatie van deze groep relatief laag en bijgevolg de uitkeringsafhankelijkheid relatief hoog. Dit wordt nader belicht in paragraaf 4. Ten tweede is het opleidingsniveau van deze groep

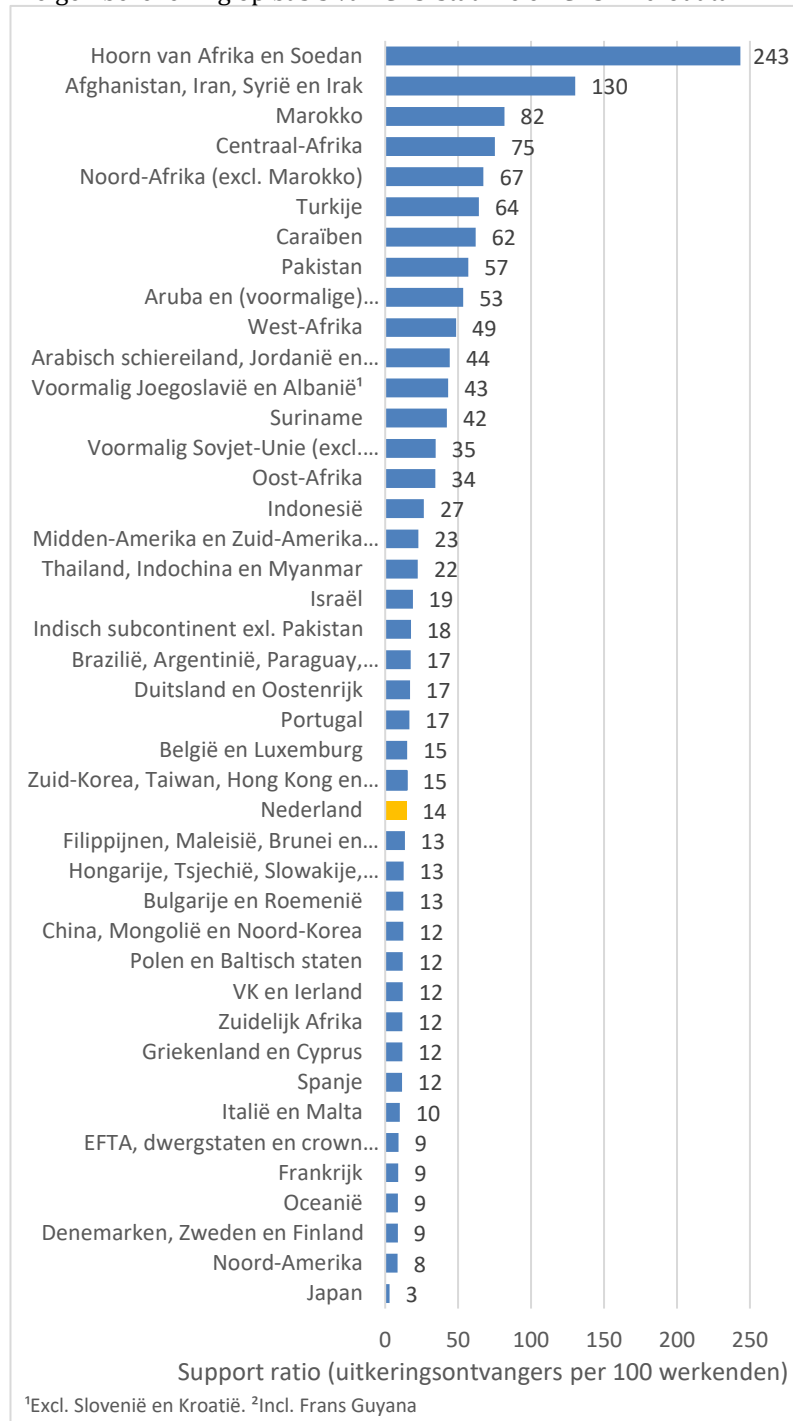
⁴ Ten tijde van het onderzoek werden door het CBS tot de niet-westerse landen gerekend: alle landen in Afrika en Latijns-Amerika plus Azië exclusief Indonesië en Japan en de Aziatische staten van de voormalige Sovjetunie. Turkije werd door het CBS tot Europa gerekend, maar ook tot de niet-westerse landen.

relatief laag, wat tot gevolg heeft dat zij vooral zijn aangewezen op laagbetaald werk. En laagbetaalden incasseren in Nederland doorgaans meer aan overheidsvoorzieningen, bijvoorbeeld inkomensafhankelijke regelingen zoals toeslagen, dan dat zij bijdragen aan belastingen en premies. Het opleidingsaspect komt aan de orde in paragraaf 5.

4 Uitkeringsafhankelijkheid

Zoals hiervoor aangegeven, hangt de negatieve nettobijdrage van veel migranten aan de Nederlandse overheid onder meer samen met hun relatief hoge uitkeringsafhankelijkheid. Deze komt tot uitdrukking in de zogenaamde *support ratio*, dat wil zeggen het aantal uitkeringsontvangers per 100 werkenden in de leeftijd van 25 tot 65 jaar. In figuur 2 staat deze verhouding voor personen met een migratieachtergrond naar herkomst. De bevolking zonder migratieachtergrond (autochtonen) is aangegeven met herkomst 'Nederland'. Een niet-westerse herkomst gaat, een enkele uitzondering daargelaten, gepaard met een aanzienlijke hogere *support ratio* dan een westerse herkomst of herkomst 'Nederland' (autochtonen).

Figuur 2 Aantal uitkeringsontvangers per 100 werkenden (*support ratio*), naar herkomstregio, voor eerste generatie immigranten en autochtonen, voor de leeftijdsgroep 25 tot 65 jaar. Berekening op basis van data uit 2016, per tienjaarsleeftijdsgroep gecorrigeerd voor leeftijdsopbouw. De staaf van Nederland geeft het gemiddelde voor autochtonen aan. Bron: eigen berekening op basis van CBS-statline en CBS-microdata.

5 Opleidingsniveau

Inwoners met een migratieachtergrond en een opleiding anders dan hoger onderwijs (hbo, wo) leveren over hun levensloop gemeten, gemiddeld genomen een negatieve nettobijdrage aan de collectieve financiën. Hoe lager het opleidingsniveau, hoe groter de negatieve netto-bijdrage. Een en ander blijkt uit tabel 1.

Tabel 1 Nettobijdrage (× € 1000) naar opleidingsniveau en migratieachtergrond en generatie.

	Referentie-autochtoon*	Westers	Niet-westers
Basisonderwijs			
Generatie 1	-199	-156	-260
Generatie 2**	-39	-48	-84
Totaal	-238	-204	-344
Vmbo b/k, mbo1			
Generatie 1	-104	-136	-217
Generatie 2**	-32	-39	-71
Totaal	-136	-175	-288
Vmbo g/t, havo-, vwo-onderbouw			
Generatie 1	-81	-138	-209
Generatie 2**	-27	-34	-63
Totaal	-108	-172	-272
Mbo2, mbo3			
Generatie 1	-29	-105	-180
Generatie 2**	-20	-28	-59
Totaal	-49	-133	-239
Mbo 4			
Generatie 1	42	-78	-130
Generatie 2**	-14	-21	-54
Totaal	28	-99	-184
Havo, vwo			
Generatie 1	137	-36	-99
Generatie 2**	-5	-12	-47
Totaal	-132	-48	-146
Hbo-, wo-bachelor			
Generatie 1	241	55	11
Generatie 2**	10	3	-42
Totaal	251	58	-31
Hbo-, wo-master, doctor			
Generatie 1	484	232	158
Generatie 2**	21	15	-28
Totaal	505	247	130

Bron: eigen berekening op basis van CBS-microdata.

*De referentie-autochtoon met opleiding S heeft kindertal en kosten en baten van de gemiddelde autochtoon met opleiding S, maar mobiliteitsgedrag (aan/afwezigheid in Nederland) en pensioencondities (pensioenopbouw, AOW en gebruik van de bijstand vanaf 65 jaar) van de gemiddelde immigrant.

**Dit betreft de kosten voor de 2e generatie, per 1e generatie immigrant, gewogen naar kindertal en remigratiekansen van de 1e generatie. Dit betreft dus niet de kosten voor één persoon van de 2e generatie. De cijfers voor de 2e generatie zijn ontleend aan de 2e druk van het rapport *Grenzeloze Verzorgingsstaat*, die binnenkort zal verschijnen.

Dit geldt voor de lagere opleidingsniveaus ook als betrokkenen tot hun 65e qua werk en inkomen dezelfde kenmerken hebben als autochtonen. De verklaring is dat relatief laagopgeleide werknemers doorgaans relatief laagbetaald werk doen en wel profiteren van – deels inkomensafhankelijke – overheidsvoorzieningen, maar weinig belastingen en premies afdragen. Daar komt nog bij dat deze groep een lagere arbeidsparticipatie heeft en grotere kans heeft op werkloosheid.

Uit de cijfers in tabel 1 vallen conclusies te trekken die in het bijzonder relevant zijn voor het immigratiebeleid. Immers, als we relatief laagopgeleide immigranten toelaten levert dat een verliespost op voor de collectieve sector, ook als ze even vaak deelnemen aan betaald werk als autochtonen met hetzelfde opleidingsniveau, en niet bovengemiddeld afhankelijk worden van een uitkering. Een en ander betekent dat bij het toelaten van laagopgeleide arbeidsmigranten altijd de afweging zou moeten worden gemaakt tussen enerzijds het particuliere belang dat gemoeid is met het toelaten van dergelijke immigranten, en anderzijds de onbetaalde rekening die uiteindelijk terechtkomt bij de overheid, respectievelijk de belastingbetaler.

6 Cito-score

De meeste leerlingen in Nederland leggen aan het eind van de basisschool de Cito-toets af en krijgen dan een Cito-score. Voor alle inwoners van Nederland geldt, dat de Cito-score in sterke mate het hoogst haalbare opleidingsniveau voorspelt en daarmee de te verwachten nettobijdrage. De Cito-score van kinderen hangt verder sterk samen met die van de ouders. Ouders met een lage opleiding of Cito-score hebben vaker kinderen met een lage Cito-score.

Bij de eerste generatie immigranten verklaren de grote verschillen in opleidingsniveau tussen herkomstgroepen, grotendeels de eveneens aanzienlijke groepsverschillen in de Cito-scores van hun eerste en tweede generatie kinderen. Gemiddeld genomen is er echter met elke generatie vooruitgang en worden de verschillen met autochtonen kleiner. Echter, bij heel lage Cito-score blijken achterstanden soms hardnekkig te zijn: bij de eerste generatie groepen met de laagste Cito-score is zelfs bij de derde generatie minder dan de helft van de achterstand 'ingelopen'.

De hoogte van de Cito-score is in hoge mate bepalend voor de nettobijdrage van personen: een één punt hogere Cito-score levert over de levensloop ongeveer € 20.000 extra nettobijdrage op. Voor tweede generatie herkomstgroepen hangt een één punt hogere gemiddelde Cito-score samen met € 45.000 extra nettobijdrage, waarvan € 19.000 direct is terug te voeren op de Cito-score zelf en de rest op verschillen in arbeidsmarktprestaties.

De tweede generatie kinderen van een 'gemengd ouderpaar' (één ouder in Nederland geboren) hebben doorgaans een hogere Cito-score. Dat positieve effect treedt vooral op bij groepen met een lage gemiddelde Cito-score. Het aandeel gemengde relaties binnen een groep is daarom medebepalend voor de nettobijdrage van de tweede en derde generatie. Er zijn

zeer grote verschillen naar migratieachtergrond als het gaat om het aandeel gemengde huwelijken. Sociaal-culturele en sociaaleconomische integratie gaan wat dat betreft hand in hand.

De verschillen in opleidingsniveau en Cito-scores tussen groepen ontstaan door historische toevalligheid en processen van (zelf)selectie. Een mogelijk selectiemechanisme is, dat voor veel mensen uit landen met een laag gemiddeld opleidings- en inkomensniveau een grote potentiële migratiewinst samengaat met weinig mogelijkheden tot reguliere immigratie. Veelal maken zij alleen via asiel- en gezinsmigratie kans, migratiekanalen waarbij expliciete selectie op opleidingsniveau geen rol speelt. Door zelfselectie bij remigratie worden bestaande verschillen verder vergroot: juist groepen met hoge uitkeringsafhankelijkheid, laag opleidingsniveau en dito Cito-scores hebben de neiging lang in Nederland te blijven.

Het niet-selectieve Nederlandse toelatingsbeleid van migranten trekt veel laaggeschoolden. Dat veroorzaakt minstens de helft van de netto kosten. Het adagium 'het komt wel goed met de volgende generaties' gaat niet op: indien immigratie bij de eerste generatie een fors negatief budgettair effect heeft, blijken volgende generaties die kosten in de praktijk zelden goed maken.

7 Nettobijdrage naar herkomst en migratiemotief

Uit de microdata van het CBS en aanvullende gegevens van het CPB zijn de gemiddelde inkomsten- en uitgavenposten voor de overheid berekend die zijn toe te rekenen aan immigranten, onderverdeeld naar herkomstregio en migratiemotief. Volgens de in paragraaf 2 beschreven methode werd hieruit de nettobijdrage voor de onderscheiden categorieën afgeleid. Een gecompliceerd overzicht van de resultaten staat in tabel 2.

Tabel 2 Nettobijdrage ($\times \text{€ } 1000$) naar herkomst*, migratiemotief en generatie**, met remigratie (voor de 1^e generatie: alleen immigratie vanaf 1995).

	Arbeid			Studie		
	Gen. 1	Gen. 2	Gen. 1 & 2	Gen. 1	Gen. 2	Gen. 1 & 2
Totaal	153	-33	120	-34	-52	-86
Westers	161	-11	150	9	-14	-5
Niet-westers	90	-60	30	-74	-82	-156
	Gezin			Asiel		
	Gen. 1	Gen. 2	Gen. 1 & 2	Gen. 1	Gen. 2	Gen. 1 & 2
Totaal	-182	-96	-279	-329	-84	-475
Westers	-103	-24	-127	-251	-49	-299
Niet-westers	-263	-149	-411	-433	-110	-543

Bron: eigen berekening op basis van CBS-microdata.

*Zie voetnoot 4.

**Het cijfer voor de tweede generatie (Gen. 2) betreft het gemiddeld per immigrant van de eerste generatie in de betreffende categorie na aankomst gekregen aantal kinderen (een niet geheel getal, dat groter of kleiner dan 1 kan zijn). Het heeft dus geen betrekking op één persoon van de tweede generatie.

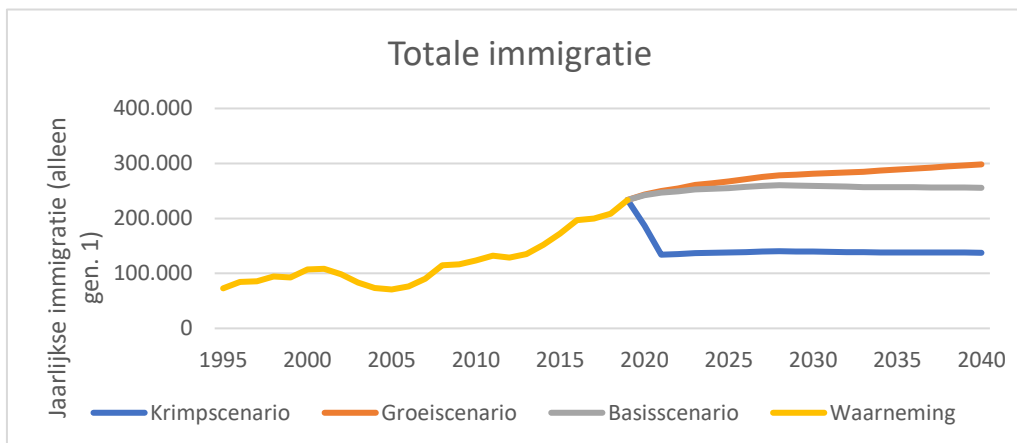
Uit tabel 2 vallen enkele globale conclusies te trekken. De *gemiddelde* nettobijdrage voor migranten met motief ‘arbeid’ is positief. Voor migranten uit westerse landen met motief ‘studie’ is deze gemiddeld ongeveer budgetneutraal. Voor alle overige categorieën, dus motief ‘studie’ uit niet-westerse landen, en de motieven ‘gezin’ en ‘asiel’ is de nettobijdrage negatief. De negatieve cijfers bij laatstgenoemde twee motieven zijn voor migranten uit niet-westerse landen aanzienlijk hoger dan uit westerse landen. Een en ander geldt zowel voor de eerste generatie als voor de eerste plus tweede generatie.

Hierbij moet worden aangetekend dat binnen de categorieën ‘westers’ en ‘niet-westers’ substantiële afwijkingen van de gepresenteerde gemiddelden voorkomen. Zo pakt de nettobijdrage van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europese landen en uit het Midden-Oosten (uitgezonderd Israël) negatief uit.

8 Gerealiseerde nettobijdrage en vooruitblik

Combineren we de nettobijdrage per immigrant, onderverdeeld naar herkomstregio en migratiemotief met de betreffende aantallen migranten in een bepaald jaar, dan resulteert de totale nettobijdrage toegerekend aan de immigratie in dat jaar. Deze berekening is uitgevoerd voor de gerealiseerde immigratie in de jaren 1995-2019 en voor de toekomstige immigratie in de periode 2020-2040 volgens een drietal scenario's (zie figuur 3). Het basisscenario volgt de bevolkingsprognose uit 2020 van het CBS. De scenario's verschillen qua omvang en samenstelling van de toekomstige immigratie naar herkomstregio en migratiemotief.⁵ Toekomstige kosten en baten worden gebaseerd op waarnemingen naar leeftijd en andere variabelen in het basisjaar 2016, aangepast aan verwachte verblijfsduren en enkele economische ontwikkelingen.

Figuur 3 Gerealiseerde immigratie (1995-2019) en toekomstige immigratie volgens drie scenario's

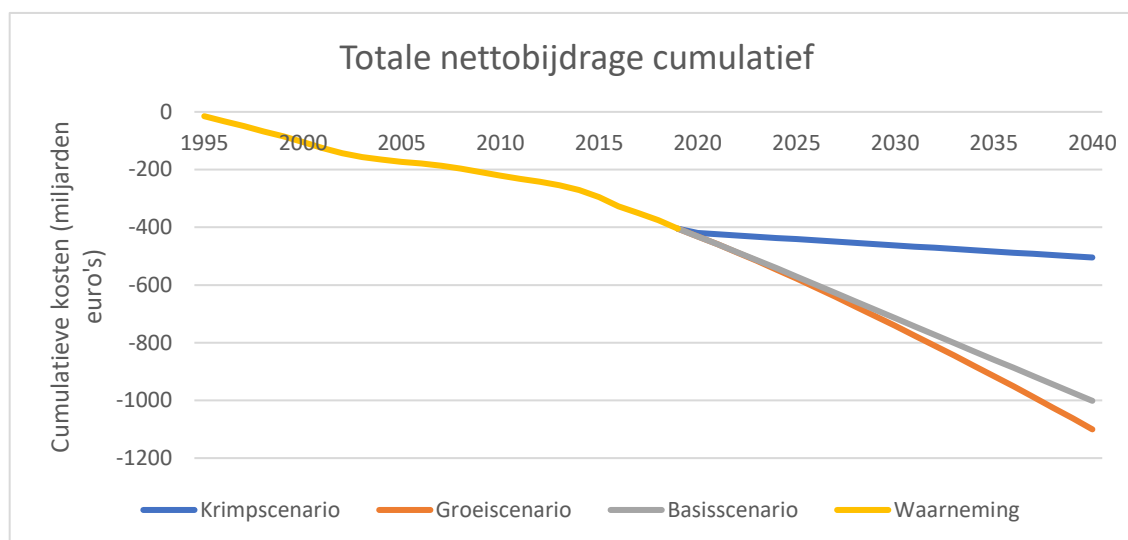

⁵ We gaan uit van bruto immigratie; maar de berekeningen houden wel rekening met toekomstig remigratiegedrag, zodat de uitkomsten gelden voor netto immigratie over de levensduur van een cohort immigranten.

De totale gecumuleerde nettobijdrage in de jaren 1995-2040 staat in figuur 4. De gerealiseerde immigratie vanaf 1995 blijkt de overheid in totaal circa 400 miljard euro te kosten. Dat is een bedrag in de orde van grootte van de totale aardgasbaten van het begin van de winning tot heden. Hierbij moet worden aangetekend dat de nettobijdrage, die wordt opgebouwd gedurende de hele levensloop, wordt toegerekend aan het jaar van immigratie. Een deel zal de collectieve financiën echter pas in de toekomst belasten.

Volgens het basisscenario komt daar tot 2040 nog eens circa 600 miljard bij, zodat het totale negatieve effect op de overheidsfinanciën vanaf 1995 uitkomt op circa 1000 miljard euro. Het groeiscenario komt daar nog bovenuit. Het krimpscenario laat een drastische afzwakking van de negatieve trend zien. Dit scenario gaat dan ook uit van drastische ingrepen, te weten een halvering van de gezinsmigratie, een beperking van de asielmigratie met 90% en arbeidsmigratie die veel selectiever is dan nu.

Figuur 4 Gecumuleerde nettobijdrage van de gerealiseerde immigratie (1995-2019) en de toekomstige immigratie volgens drie scenario's (in prijzen van 2016)

9 Perspectief

Is de Grenzeloze Verzorgingsstaat houdbaar? Gerekend vanaf 1995 heeft immigratie de Nederlandse overheid in totaal 400 miljard euro gekost, deels gerealiseerd en deels in de vorm van een claim die in de toekomst tot uitbetaling zal komen. Zonder drastische ingrepen in het toelatingsbeleid zal dit bedrag ten minste uitgroeien tot circa 1000 miljard euro in 2040. Tegen deze achtergrond lijkt het aannemelijk dat immigratie, bij ongewijzigd toelatingsbeleid, in potentie een einde kan maken aan de verzorgingsstaat zoals we die nu nog kennen.

Het valt buiten het bestek van dit artikel om gedetailleerd aan te geven welke beleidsmaatregelen nodig zijn om het tij te keren. Maar het is zonneklaar dat, wil men de verzorgingsstaat overeind houden, aan een restrictiever en selectiever immigratiebeleid niet valt te ontkomen. Veel meer dan nu zal gestuurd moeten worden op verdien capaciteit, respectievelijk menselijk kapitaal.

Auteurs

Jan van de Beek (janvandebeek@scriptiesucces.nl), wiskundige, antropoloog en gepromoveerd op economisch onderzoek naar immigratie, is zelfstandig onderzoeker. Hans Roodenburg (hansroodenburgnl@gmail.com), econoom, was voor zijn pensionering werkzaam op het Centraal Planbureau, Joop Hartog (jhartog@contact.uva.nl) is emeritus hoogleraar economie aan de Universiteit van Amsterdam. Gerrit Kreffer (gerrit.kreffer@gmail.com), socioloog, bestuurskundige en demograaf, was voor zijn pensionering werkzaam voor de Rijksoverheid inzake arbeidsmarkt- en personeelsbeleid.

Literatuur

- Beek, J. van de, 2010, Kennis, Macht en Moraal – De productie van wetenschappelijke kennis over de economische effecten van migratie naar Nederland, 1960-2005, (academisch proefschrift), UvA, Amsterdam. <https://hdl.handle.net/11245/1.345153>
- Beek, J. van de, H. Roodenburg, J. Hartog en G. Kreffer, 2021, Grenzeloze Verzorgingsstaat – De Gevolgen van Immigratie voor de Overheidsfinanciën, demo-demo.nl, Zeist. http://www.demo-demo.nl/files/Grenzeloze_Verzorgingsstaat.pdf
- Beek, J. van de, H. Roodenburg, J. Hartog en G. Kreffer, 2021a, Grenzeloze Verzorgingsstaat – Technische Appendix, demo-demo.nl, Zeist. http://www.demo-demo.nl/files/Grenzeloze_Verzorgingsstaat_Technische_Appendix.pdf
- OECD, 2013, The fiscal impact of immigration in OECD countries, *International Migration Outlook 2013*: 125-189, OECD Publishing, Paris.
- Vargas-Silva, C. 2015, The Fiscal Impact of Immigrants: Taxes and Benefits, Chiswick, B. and P. Miller (eds), *Handbook of the Economics of International Migration*, vol. 1B: 845-875, North-Holland, Amsterdam.
- Roodenburg, H., R. Euwals en H. ter Rele, 2003, *Immigration and the Dutch Economy*, CPB Special Publication 47, CPB, Den Haag. <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/immigration-and-dutch-economy.pdf>